RUS DİPLOMATI VOLINSKİY'İN OSMANLIYA BAKIŞI

Yrd. Doç. Dr. Leyla DERVİŞ[1]

Özet

Artemiy Petroviç Volınskiy (1689 -1740) Deli Petro'nun kurmaylarından sayılan Rus devlet adamıdır. Genç yaşında hem askeri, hem diplomatik alanda önemli görevler üstlenmiş, ömrünün sonlarına doğru Bakanlar Kurulu'nda bir numaralı şahıs olma başarısı göstermiştir. Artemiy Volınskiy'in hayatı Türkler ile iç içe geçmiştir. Türklerin yaşadığı topraklarda valilik yapan Volınskiy'in özellikle Osmanlı Devleti ile ilgili görüşleri bizim açımızdan dikkate değerdir. Osmanlı-Rusya savaşlarına katılan Volınskiy, bütün Rus devlet adamları gibi Rusya'nın büyümesinin önündeki en önemli engel olarak Osmanlı Devleti'ni görüyordu. Bu yüzden Volınskiy'in çalışmalarının ekseriyetinin gayesi Osmanlı'yı zayıflatmak, Rusya ile Osmanlı Devleti'nin rekabet içinde oldukları Kafkaslar, İran ve Balkanlar'da Osmanlı Devleti'ni etkisiz hale gelmesini sağlamaktı. Volınskiy'in Türkler ve Osmanlı Devleti ile ilgili şahsi hatıraları da olumlu sayılmazdı. 1711 yılında yapılan Prut Savaşı'ndan sonraki Osmanlı-Rus barış görüşmelerine katılan Volınskiy, İstanbul'daki Yedikule zindanlarında beş ay ağır şartlar altında hapis yatmıştır. 1715-1718 yıllarında İran'a yaptığı elçilik seferinde de ağırlıklı olarak Türklerin yaşadığı bölgelerden geçmiş ve burada salgın hastalığa yakalanmıştır. Volınskiy'in Astrahan ve Kazan valiliği yılları da Türkler ve Osmanlı Devleti ile ilgili çalışmalarla geçmiştir. Volınskiy özellikle doğudan batıya giden ticaret yollarının Osmanlı Devleti'ni saf dışı bırakarak Rusya üzerinden geçmesi için çok uğraşmıştır. Volınskiy'in Osmanlı Devleti bünyesindeki Hıristiyan din adamları ile mektuplaşması, Rusya'nın Üçüncü Roma hayali ve Osmanlı'yı ortadan kaldırarak sıcak denizlere inme arzusu ile açıklanabilir. Osmanlı Devleti'nin ve bölgedeki Türk halklarının kaderlerinin Rusya lehine değişmesinde önemli rol oynayan Volınskiy'in çalışmalarını daha derinlemesine incelemeliyiz.

***Anahtar kelimeler**: Artemiy Volınskiy, Türkler, Osmanlı Devleti*

Giriş

XVIII. yüzyıl Rusyası'nın ünlü devlet adamlarından biri olan Artemiy Volınskiy'in ilginç bir hayat hikâyesi vardır. Artemiy Volınskiy hakkında, şimdiye kadar Rusya'da birbirinden zıt çeşitli görüşler ortaya atıldı. Volınskiy önce vatan haini ilan edildi. Daha sonra Çarlık sarayındaki yabancılara karşı mücadele eden halk kahramanı oldu. Osmanlı-Rus Savaşlarına katılan, Rus elçilik heyeti ile birlikte İstanbul'da bulunan ve orada esir tutulan, Azerbaycan ve İran toprakları hakkında ayrıntılı bilgi toplayan, Türk toprağı olan Astrahan ile Kazan'da valilik yapan, Başkurtların boyun eğdirilmesi ile ilgili rapor hazırlayan Artemiy Volınskiy kimdir ve onun Osmanlı Devleti hakkındaki görüşleri nelerdir? Bu bildirimizde Volınskiy'in hayatı ve onun Osmanlı Devleti hakkındaki görüşleri üzerinde duracağız.

Volınskiy'in Hayatı

Artemiy Petroviç Volınskiy tahminen 1689 yılında, diğer bir bilgiye göre 1691 yılında dünyaya gelmiştir. Rusya'daki biyografi eserlerinin çoğunda Volınskiy'in doğum yılı olarak 1689 yılı gösteriliyor (Russkaya Rodoslovnaya Kniga, 1873:146; Korsakov, 1876 : 47-49). Bize göre de, Volınskiy'in doğum yılı 1689 yılıdır. Rus araştırmacısı Kryuçkov, Volınskiy'in erkek çocuğu Petro'nun babasına atfen yazdığı doğum günü tebrik konuşmasına dayanarak, onun doğum gününün 20 Ekim olduğunu bildirmektedir (Kryuçkov, 2007 :31).

Artemiy Volınskiy'in doğum yerinin neresi olduğu da kesinleşmiş değildir. Volınskiy'in doğum yeri ile ilgili üç ana görüş mevcuttur. Volınskiy'in kendi yazdıkları, biyografisi ve çalışmalarından yola çıkarak onun büyük ihtimalle Penza Uezdi'nde doğdunu söyleyebiliriz.[2]

[1] Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Antalya. leyladervis@akdeniz.edu.tr

[2] Volınskiy'in doğum yeri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: (Leyla Derviş, "Astrahan Valisi Artemiy Volınskiy", *Berna TÜRKDOĞAN-UYSAL Armağan Kitabı*, Sonçağ Yayıncılık, Ankara, 2015, s.256-270).

Tarih_71.indd 871 18.04.2016 09:48:50

Volınskiy annesini genç yaşta kaybettiği için onun güzel bir çocukluğunun olduğunu söyleyemeyiz. Genç Artemiy dayısı Semyon Andreyeviç Saltıkov'un himayesinde büyüdü (Volınskiye Russkiy Dvoryanskiy Rod, 1892). Volınskiy'in yetişmesinde Saltıkov'un büyük emek ve etkisinin olduğunu söylemek mümkündür.

1704 yılında on beş yaşındayken genç Artemiy atlı bölüğe er olarak alındı. Volınskiy'in askerlik yıllarının ilk dönemi ile ilgili fazla bilgilere sahip değiliz. Fakat bu dönemle ilgili bilgilerin az olmasına rağmen Volınskiy'in başarılı bir asker olduğunu, kısa zamanda kendini ispat ederek yükselmesinden anlayabiliriz. Volınskiy, 1711 yılında Süvari Yüzbaşısı (rotmistr) olur. Aynı yıl Çar Petro tarafından Mareşal Baron Peter Şafirov'a gönderilmiş ve Artemiy Volınskiy Şafirov ile birlikte Prut seferine katılmıştır.

Volınskiy 1715 yılında Şafirov'un da kefil olmasıyla genç yaşta İran'a elçi olarak gönderilmiştir.[3] İran Elçiliği'nden dönen Volınskiy, 1719 yılının yazında albaylığa terfi ettirilerek, 1717 yılında vilayet yapılan Astrahan'a Vali olarak atanmıştır. Burada Astrahan Valisi sıfatıyla 6 yıl görev yapmıştır.[4]

Volınskiy, Çariçe Katerina ile iyi ilişkiler içindeydi. Deli Petro'nun ölümünden sonra I. Katerina tarafından 1725 yılında Tümgeneralliğe yükseltilen Volınskiy Kazan'a vali tayin edildi. 27 Şubat 1727 tarihinde Kazan Valiliğinden alınmasına rağmen, 20 Mayıs 1728'de, II. Petro'nun emriyle, yeniden Kazan'a vali olarak görevlendirildi ve 28 Kasım 1730 tarihine kadar burada vali olarak çalıştı.[5] Volınskiy Kazan Valisi'yken Başkurtların Rusya boyunduruğu altına alınması ile ilgili "Başkurt İşi" başlıklı raporunu hazırlamıştır.[6]

12 Eylül 1730 tarihinde Volınskiy'in eşi vefat etmiştir. Volınskiy'in Aleksandra Narışkina ile evliliğinden iki kız, bir oğlan evladı olmuştu (Russkaya Rodoslovnaya Kniga, 1873 : 147). Eşinin ölümünden sonra Volınskiy'in çocuklarına çok düşkün hale geldiğini onun mektuplarından anlamak mümkündür.

Volınskiy 1733-1734 yıllarında Polonya tahtına III. Avgust'u geçirmek için yapılan mücadeleye katıldı ve Gdansk şehrini kuşattı. 1734 yılının Aralık ayında Generalliğe terfi etti (Kryuçkov, 2007 : 34).

1737 yılında Volınskiy'e önemli bir diplomatik görev verildi. Volınskiy ikinci elçi olarak Osmanlı, Avusturya ve Rusya'nın Osmanlı-Avusturya sorunlarını görüşmek için toplandığı kongreye katılmak için Polonya'daki Nemirov şehrine gitti ('Artemiy Petroviç Volınskiy', 1996 : 78). Görüşmeler neticesiz tamamlanmasına karşılık, Volınskiy'in oraya şark uzmanı sıfatı ile gönderildiğini biliyoruz.

3 Nisan 1738 tarihinde Volınskiy, Bakanlar Kurulu'na Devlet Bakanlığı görevine getirildi. Volınskiy Kabine işlerini hızlı bir şekilde düzene soktu. Asker, deniz kuvvetleri ve dış işleri komutanlıklarını Kabine emri altına aldı. Volınskiy bir sene geçmeden Çariçe'nin kabine çalışmaları hakkında bilgi aldığı tek kişi konumuna gelmiştir. Ancak 12 Nisan'da At Çiftliklerini Yönetme Bütçesi'nden 500 ruble çaldığı suçlamasıyla ev hapsine alındı (Zezyulinskiy, 1908 : 48). Bu olayın akabinde Volınskiy'e pek çok suçlama yapıldı. Volınskiy darbe yapmak ve tahta kendisi geçmeyi planlamakla da suçlandı. Mahkeme nihayetinde Volınskiy'in dilinin, sağ kolu ve kafasının kesilerek öldürülmesine karar verdi. İnfaz, 27 Haziran 1740 tarihinde büyük kalabalığın önünde gerçekleştirildi (Kryuçkov, 2007 : 235-245).

Artemiy Volınskiy'in Osmanlıya Bakışı

XVIII. yüzyıl Rusyası'nın önde gelen devlet adamlarından olan Volınskiy'in hayatında Türklerin özel bir yeri vardır. Volınskiy hayatının büyük bölümünü Türklerin yaşadığı coğrafyada geçirdi. Volınskiy Rus İmparatoru'nun sadık kulu olarak İmparatorluk sınırlarını Türk topraklarını işgal ederek büyütmek için canı gönülden uğraştı. Elbette, Volınskiy'in Osmanlı Türkleri ile ilk tanışması ve İstanbul macerası hatırlamak istemediği türdendi.

Volınskiy ilk defa Osmanlılar ile 1711 yılında yapılan Prut Savaşı'nda karşı karşıya geldi. Burada Volınskiy, Mareşal Baron Şafirov'la birlikte Türklere esir düştü ve 1712 yılında İstanbul'daki Yedikule zindanlarına hapsedildi. Volınskiy Ekim 1712 - Nisan 1713 tarihleri arasında Yedikule zindanında mahkûm olarak bulundu (Kurukin, 2011 : 37). Burada Volınskiy'in Osmanlı Devleti'ne harp esnasında esir düşmediğini, elçilik heyeti içinde olduğu için tutuklandığını belirtmemiz lazım.

[3] Volınskiy'in İran Elçiliği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: (Okan Yeşilot, *Şah'ın Ülkesinde Rus Çarı I. Petro'nun İran Elçisi Artemi Volınskiy'nin Kafkasya Raporu*. Yeditepe Yay., İstanbul 2014).

[4] Volınskiy'in Astrahan Valiliği ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: (Leyla Derviş, "Astrahan Valisi Artemiy Volınskiy", *Berna TÜRKDOĞAN-UYSAL Armağan Kitabı*, Sonçağ Yayıncılık, Ankara, 2015, s.256-270).

[5] Volınskiy'in Kazan Valiliği ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: (Leyla Derviş, "Artemiy Volınskiy'in Kazan Valiliği ve Başkurt Raporu", *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi,* c. V, Sayı: 1, Antalya 2015, s. 243-250).

[6] Volınskiy'in Başkurt meselesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: (Leyla Derviş, *A.g.m.,* s. 247-250).

Tarih_71.indd 872 18.04.2016 09:48:50

Artemiy Volınskiy'in bu ilk yurtdışı macerası ailesi için de çok zor olmuştur. Volınskiy'in babası Petr Volınskiy oğlunun tutuklandığı haberini duyunca felç geçirmiş ve iki sene yatakta kaldıktan sonra iyileşemeyip vefat etmiştir (İz Perepiski Volınskogo, 1872 : 195-250). Volınskiy'in babasının ani ölümü ilerleyen yıllarda Volınskiy'in başına miras sorununu da açmış, ama Volınskiy Saray'a olan yakınlığı sayesinde bu sorunu lehine çözmüştür.

İgor Kurukin, Volınskiy hakkında yazdığı kitabında onun Türkler ile ilk tanışması, Yedikule zindanındaki günleri ve daha sonraki gelişmeler hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir: Temmuz 1711'de günümüz Moldova topraklarından geçen Prut nehri kıyısında Osmanlı-Rus askerleri karşı karşıya gelmişlerdi. Daha doğrusu Deli Petro başkumandanlığındaki 38 bin asker, Türk ve Tatarlardan oluşan 150 bin kişilik ordu tarafından kuşatılmıştı.

9 Temmuz gecesinde bakan ve generallerin katılımıyla yapılan askeri şurada, Osmanlı ile görüşme yapma kararı alınır. Petr Şafirov elçi tayin edilir ve onunla birlikte Artemiy Volınskiy de Baltacı Mehmed Paşa ile görüşmeye katılır. Elçilik heyeti Baltacı Mehmet Paşa'nın çadırına gelirler. Burada ilk defa askeri bir Türk kampını gören genç Volınskiy görüşmeler süresince etrafı ve askerleri hayranlıkla inceler ve gördüklerini şöyle anlatır: *'Her iki tarafta atlı çavuş ve sipahiler duruyordu. Bir taraftakilerin azur mavisi süvari bayraklı mızrakları vardı, diğer taraftakilerin ise kırmızı süvari bayraklı mızrakları vardı; toplamda dört yüz kişi ya da daha fazlalardı'* (Kurukin, 2011 : 34).

Görüşme sırasında Şafirov, Mehmet Paşa'ya ikişer tüfek ve tabanca, 40 samur, Paşa'nın yardımcılarına samur ve siyah tilki kürkler, altın onluklar takdim eder. Görüşme sonucunda da Ruslar Azak ve Taganrog limanını Osmanlı Devleti'ne vermeye razı olurlar. Aslında Deli Petro yeniçerinin kendilerine yeniden hücum etmek istemediklerini bilmiyordu. Türkler de Rus ordusunun perişan halde olduğundan habersizdiler. Eğer bu durumu bilselerdi daha çok şey isteyebilirlerdi. Akşama doğru Rus ordusu geri çekilmeye başlar. Halinden memnun Baltacı Mehmed Paşa, düşmanlarına yolda lazım olur diye 1200 araba erzak gönderir. Volınskiy ordu hazinesinden 250 bin ruble ile doldurulmuş sandıkları teslim aldığına dair belge imzalar. Beş sandık, yedi kapalı at arabası ve toplamı 5050 ruble değerinde her birinin içinde 40'ar adet kürk bulunan samur dolu 11 çuvalı Üstsubay Mihail Bestujev Ryumin ile birlikte Türk karargâhına getirir. Türklerin Rus parasına güvenmemesinden dolayı sorun çıkar. Diplomatlar talihsiz paraları kendileriyle birlikte İstanbul'a getirirler. Baltacı Mehmed Paşa, Ruslar ile yaptığı bu anlaşmadan dolayı görevinden azledilir. Volınskiy para sorununu çözmek için Deli Petro'nun bulunduğu Avusturya'ya gönderilir (Kurukin, 2011 : 32-36).

Volınskiy 1711 yılının Aralık ayında Kiev üzerinden Türk sınırına yaklaşır. Bender yolunda Volınskiy Türk muhafız kıtasına rastlar. Çok geçmeden P. Şafirov ve M. Şeremetev'in bulunduğu İstanbul'a ulaşır. Osmanlı Sultanı III. Ahmed yeniden Rusya'ya karşı savaş ilan eder ve elçiler Osmanlı diplomasi kuralları dolayısıyla rehin olarak tutulurlar. Ekim 1712'de sayıları 205 kişiyi bulan bütün elçilik elemanları, üzeri parmaklıklarla örtülü yirmi dirsek derinliğindeki, kokudan ölebilme tehlikesi bulunan Yedikule zindanlarına atılırlar.

1713 yılının Nisan ayında elçileri Yedikule'den çıkararak Edirne'ye getirirler. Burada: *'Müzakereler zordu; Türkler elçilere taviz vermeleri için 'dayanılmaz onursal saygısızlık ve sövgü' yöntemleri kullanmıştır. Onları tekrar zindana atma ile tehdit etmişlerdir. Hatta bir keresinde gün boyunca başlarında işkenceye mi idama mı götürme emri bekleyen bir cellat bekletilmiştir* (Kurukin, 2011 : 37). Ama hiçbir şey olmadı. Aynı yılın Haziran ayında yeni sadrazam tayin edilen Ali Paşa ile yapılan görüşmelerin sonuncusuna 16 Haziran'da Rusların beş ay süren esareti son bulur. Bir kaç gün sonra Volınskiy yeni barış anlaşmasını Kiev'de bulunan Mareşal Şeremetev'e ulaştırır.

Deli Petro, Volınskiy'in Osmanlı sefaretindeki emeği için onu para ile ödüllendirmez, ama O'nu yarbay rütbesine yükselterek taltif eder (Kurukin, 2011 : 36-38). Volınskiy bu olaydan sonra Deli Petro ile daha yakın çalışmaya başlamıştır. Görüldüğü gibi, Volınskiy'in İstanbul ziyareti hoş bir ortamda geçmemiştir. Zaten Rusya ile Osmanlı Devleti sürekli savaş halinde oldukları için, Volınskiy'in Osmanlı Devleti ve İstanbul ile ilgili görüşleri olumlu olamazdı. Volınskiy hayatının ilerleyen yıllarında da Osmanlı karşıtı bir politika izlemiş, Osmanlı'yı güçsüz düşürme, Türk halklarını Rusya tebaası altına alma gibi işlerle uğraşmıştır.

Osmanlı ve Türk karşıtı cephede yer alan Volınskiy'in Türkçe bilip bilmediği şimdiye kadar açığa kavuşturulmamış meselelerden biridir. Rus bilim adamı Buşev, İstanbul'da, İsfahan'da diplomatik görevler üstlenen Volınskiy'in yabancı dil bilmediğini yazmıştır (Buşev, 1978 : 15). Gerçi bu bilgiye biraz şüpheyle yaklaşmakta fayda var. Çünkü İgor Kurukin, Osmanlı-Avusturya sorunlarını görüşmek için Polonya'nın Nemirov şehrinde 1737 yılında gerçekleştirilen kongrede Volınskiy'in Türk heyetinin başında bulunan Osmanlı Hariciye Nazırı ile meseleleri konuşmak için 16 Ağustos tarihinde yanına gittiğini ve ikilinin birlikte yürüyüşe çıktığını bildirir (Kurukin, 2011 : 207). Osmanlı Hariciye Nazı-

Tarih_71.indd 873 18.04.2016 09:48:50

rı'nın Rusça bilme ihtimali olduğu gibi, Volınskiy'in Türkçe bilme ihtimali de yüksektir. 10 sene Türk topraklarında valilik yapan birinin az çok yerlilerin dilini bilmesi beklenir.

1712-1713 yıllarındaki beş aylık hapis olayından sonra Artemiy Volınskiy Osmanlı Devleti başkentine uğramamasına karşılık, onun İran'dayken İstanbul Hristiyan din adamlarından mektuplar aldığına dair bilgiler mevcuttur (Buşev, 1978 : 184, 227).

Volınskiy'in İstanbul'dan mektup aldığına dair günlüklerinde bilgi olmasına karşılık, bu mektupların içeriği konusunda fazla bilgiye sahip değiliz. Büyük ihtimalle Petro'nun bölgeyi tanıyan yakın adamlarından biri olarak Volınskiy Osmanlı başkentindeki gelişmeler ve İstanbul'daki Hristiyanların durumu hakkında bilgi sahibi olmak istemiş olabilir. Buşev, Volınskiy'in İstanbul'dan postayı ya Bağdad ve İsfahan, ya da Astrahan üzerinden aldığını not olarak vermektedir (Buşev, 1978 : 184).

O yıllarda İstanbul'da Başpiskopos olarak III. İeremiy (Yeremiy) görev yapıyordu. Çar Petro'nun bir kaç defa bunun görüşüne başvurduğu, Başpiskopos'un Osmanlı bürokratları tarafından bir kaç defa Rusya yanlısı olma suçu ile suçlandığı biliniyor.

Volınskiy'in 1715-1718 yıllarında İran'da gerçekleştirdiği elçilik görevinin önemli nedenlerinden biri de Osmanlı Devleti'ni zayıf düşürmek, onun doğuya ilerlemesini engellemek ve Osmanlı Devleti'ne zarar verecek girişimlerde bulunmaktı. Volınskiy yaklaşık 3 sene süren elçilik macerasında bunları gerçekleştirmek için bütün gücünü harcadı. Örneğin, İran'nın ana ihraç maddesi olan ipeğin Osmanlı topraklarını es geçerek Avrupa'ya Rusya üzerinden geçmesini istiyordu (Lıstsov, 1951 : 52).

Bu durum sadece ipek ticareti ile sınırlı değildi. Rusya İran'ın Akdeniz üzerinde bulunan Osmanlı limanları ile olan kervan ticaretini ortadan kaldırmayı amaçlıyordu. Rusya ile İran arasında 30 Temmuz 1717'de imzalanan anlaşma bunun açık delilidir (Kryuçkov, 2007 : 44).

Petro ve kurmayları Osmanlı'nın güçlenerek İran'ı ele geçirmesine ve İran üzerinden Orta Asya'ya açılmasına izin veremezdi (Buşev, 1978 : 11).

Bu gerekçeler ile hareket eden Rusya, Osmanlı'nın İran topraklarını işgal etmesini önlemek amacıyla İran'a savaş ilan ederek Azerbaycan'ın güneyini işgal etmiştir. Volınskiy'in Osmanlı'nın doğuya doğru genişlemesini engellemek isteğini İran'dan merkeze yazdığı bir mektupta açık ve kesin bir ifade ile dile getirdiği görülmektedir.

Volınskiy mektubunda "*İran'da Sünni çok. Erivan, Tebriz, Şamahı, Gilan ve Astrabad'ta çok Sünni Müslüman var. Osmanlı Devleti de Sünni. Farslar bu adamlardan şüpheleniyor. Eğer Osmanlının Hristiyanlarla savaşları olmasaydı İran sınırındaki toprakları çok kolay kendi topraklarına katabilirdi. Bu halklar Osmanlıya çok meyilli*" sözleriyle durum tespiti yaptıktan sonra Rusya'nın Osmanlının Doğuya ve Orta Asya'ya doğru ilerlemesini engellemek için Azerbaycan topraklarının Rus kuvvetlerince işgalini önermektedir (Aliyev, 1979 : 86-117).

Bunlar haricinde elçiye, Türkiye'ye karşı Rus-İran askeri ittifakının sağlanması görevi de verilmişti. Volınskiy'nin bir başka görevi de, İranlıları Türklerin, İran ve diğer komşu ülkeler için bir tehlike arz ettiği hususunda ikna etmekti (Kurukin, 2011 : 43).

Volınskiy, İran Başbakanı Ehtem Devlet'i Osmanlı'ya karşı ortak hareket etmek için ikna etmek istiyordu. Onun için Davattar'a ulaşarak şöyle demiştir: *"Ben kendim bu konuyu konuşamadım. Fakat bu çok önemli bir sorun ve bunu çözmem gerekiyor. Eğer birileri İran'a hücum ederse Çar, sadece askeri yardım sağlamakla kalmaz, başka ne gerekiyor ise yardımcı olur. Beni de buraya bunu söylemem için gönderdi. Eğer İran da kabul ederse, Osmanlı'ya karşı sizinle doğrudan anlaşma yapmaya yetkim bulunmaktadır."* (Aliyev, 1979 : 86-117). İlerleyen dönemde Volınskiy'in Ethem Devlet ile Osmanlı'ya karşı askeri ittifak meselesini görüştüğünü ama olumlu cevap alamadığını görmekteyiz (Aliyev, 1979 *:* 86-117). Rusya'nın İran ile askeri ittifak yaparak güçsüz İran'ı kontrolü altına almak istemesi, Rusya'nın bir sonraki savaşacak ülkesinin Osmanlı Devleti olacağının açık bir işareti idi (Karabuşenko, 2011 : 57).

Bu gibi sebeplerden ötürü, Volınskiy Osmanlı Devleti'ni ve Osmanlı'nın İran'daki faaliyetlerini yakından takip ediyordu. Volınskiy merkeze yazdığı bir mektubunda İran'a gelen Osmanlı elçisi hakkında şu bilgileri vermektedir; *"Türk elçi hakkında burada da güvenilir bilgi alamadım, veba yüzünden ulaşım kesilmiş durumda ve İsfahan'dan uzun zamandır talimatlar gelmiyor, fakat birilerinden duydum, onun için gönderilmiş, İran ticaretinin tamamının Osmanlı üzerinden yapılması için o Hristiyanlar ile savaşıyor ve Şah ona bol kazanç istesin, Hristiyanlara değil; saniyen, İran Şahı Osmanlı Sultanı'na her sene 40 tay ham (ipek) hediye olarak gönderiyordu, şimdiyse 40 yıldır göndermiyor, bütün yıllar için hesap verecek, ayrıca, eşkiyalar Şah'ın bölgesine gitmekte olan Türk kervanını soymuşlar, birkaç bin zararları olmuş, bu zararları da ödemek için. Bunun ne kadar doğru olduğundan emin değilim; duyduğum kadarıyla doğrudan elçi göndermediler (genelde ona "çapar elçi" diyorlar), ve sadece 50 elemanıyla geldi; onların ağır-*

Tarih_71.indd 874 18.04.2016 09:48:50

lanması ise, buralılardan öğrendiğime göre, Türklere karşı büyük antipati besliyorlar" (Turbin, 1872 : 941-948).

Metinden anlaşıldığı gibi, Volınskiy bu tür bilgilerin bir kısmını İran'daki yabancı ülke elçilik misyonlarından elde ediyordu. Büyük ihtimalle bilgilerin çoğunu da bölgedeki ajanları vasıtasıyla topluyordu.

Volınskiy İran'da hastalanıp, heyetinden bazıları vefat ettiğinde orasının havasını Osmanlı havası ile kıyaslayarak, Osmanlı Devleti'nde şartların daha iyi olduğuna da değinmiştir.

İran Elçiliği'nden dönen Volınskiy'in, 1719 yılının yazında Astrahan'a Vali olarak atandığını biliyoruz. Volınskiy Astrahan Valisi sıfatıyla bölgede görev yaparken de en çok ilgilendiği konuların başında Osmanlı Devleti'nin doğudaki faaliyetleri olmuştur. Rusya'nın 1722 yılındaki İran Seferi Vali Volınskiy'in hazırlıkları sayesinde gerçekleştirilmiştir.

Petro'nun İran Seferi İstanbul'da büyük yankı uyandırmıştır. Osmanlı Devleti Hazar'ın geleceğinden kaygılı idi. Kafkaslardaki bazı beyler Osmanlı himayesini isterken, Reşt ahalisi Rusya himayesini arzuluyordu. 1723 yılında başkente dönen Petro, güneyde Volınskiy'i tam yetkili Vali olarak vazifelendirmiştir. Volınskiy'in bu sıralar yaptığı hamleler ise Osmanlı Devleti ile Rusya'yı Hazar kıyılarında karşı karşıya getirmiştir (Karabuşenko, 2011 : 62-63).

Rusya'nın 1723 yılında Bakü'yü işgali Osmanlı Devleti'nin 1724-1725 yıllarında Yerevan, Hamedan, Tebriz ve Gence'yi emri altına almasına neden olmuştur.

Sonuç

Artemiy Volınskiy güzel bir çocukluk yılları geçirmemesine karşın, iş hayatında başarıdan başarıya koşmuş, genç yaşında önemli görevler üstlenmiş biridir. Türklerle savaş cephesinde ilk defa tanışan Volınskiy, İstanbul'da Yedikule zindanlarına atılmış ve yaşadığı hoş olmayan bu hadiseler O'nun Türklere bakışını etkilemiştir. O'nun bu karşılaşmadan sonraki hayatının önemli bir kısmı Türklerle birlikte, onların yaşadığı topraklarda geçmiştir.

Volınskiy İstanbul, Tebriz, Şemah, Astrahan ve Kazan gibi Türk şehirlerinde bulunmuş, bunlardan Astrahan ile Kazan'da on sene valilik yapmıştır. Volınskiy, valilik yıllarında bu Türk topraklarına Ruslar adına düzen getirmeye, komşu Türk topraklarını Rusya'ya katarak imparatorluk topraklarını genişletmeye çalışmıştır.

Volınskiy'in yaptığı önemli çalışmaları Osmanlı karşıtı çalışmalar şeklinde nitelemek mümkündür. Volınskiy, diplomat, elçi, vali ve asker olarak Osmanlı Devleti'nin aleyhine Rus politikalarının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Elbette, bunu yaparken Çarlık Rusya Devleti'nin güçlenmesini, topraklarını genişletmesini istemiş ve bundan kendi payını almayı da ihmal etmemiştir. Volınskiy'in Osmanlı Devleti'ndeki Hristiyanlar ile yaptığı mektuplaşmalar açığa kavuşturulması gereken mühim belgelerdir.

Kaynaklar

"Artemiy Petroviç Volınskiy", *Yunost,* Sayı: I, Moskova Ocak 1996, s. 74-83.

ALİYEV Memmedbagır Oglu, Fuad (1979), *Missiya Poslannika Ruskogo Gosudarstva A.P. Volınskogo v Azerbaydjane (1716-1718),* Bakü: Elm Yayınları.

BUŞEV, P.P. (1978), *Posolstvo Artemiya Volınskogo v İran v 1715-1718 Gg. (Po Russkim Arhivam),* Moskva: Nauka Yay.

DERVİŞ, Leyla (2015), "Artemiy Volınskiy'in Kazan Valiliği ve Başkurt Raporu", *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi,* c. V, Sayı: 1, Antalya, s. 2437-250.

DERVİŞ, Leyla (2015), "Astrahan Valisi Artemiy Volınskiy", *Berna TÜRKDOĞAN-UYSAL Armağan Kitabı,* Sonçağ Yayıncılık, Ankara, s.256-270.

Entsiklopediçeskiy Slovar Brokgauza i Efrona (1982), "Volınskiye Russkie Dvoryanskiy Rod", c. XIII, Sankt Petersburg.

KARABUŞENKO, P. L. (2011), *Astrahanskaya Guberniya i Ee Gubernatorı. V Svete Kulturno-İstoriçeskih Traditsiy XVIII-XIX Stoletey,* Astrahan: Astrahan Üniversitesi Yay.

KAŞPİREV V. (1872), "İz Perepiski Volınskogo", *Pamyatniki Novoy Russkoy İstorii (Sbornik İstoriçeskih Statey i Materialov),* c. II, Sankt Petersburg, s. 195-250.

KORSAKOV, D. A. (1876), "Artemiy Petroviç Volınskiy. Biyografiçeskiy Oçerk", *Drevnyaya i Novaya Rossiya,* c. I, Sankt Petersburg.

Tarih_71.indd 875 18.04.2016 09:48:50

KRYUÇKOV, Nikolay (2007), *Artemiy Petroviç Volınskiy: Liçnost i Deyatel'nost,* Basılmamış Doktora Tezi, Ryazan.

KURUKİN, İgor (2011), *Artemiy Volınskiy,* Moskova: Molodaya Gvardiya Yay.

LISTSOV, V. P. (1951), *Persidskiy Pohod Petra I. 1722-1723,* Moskva.

SEMEVSKİY (1873), *Russkaya Rodoslovnaya Kniga,* İzdaniye 'Russkoy Starını', c. I, Sankt Petersburg.

TURBİN, S. İ. (1872), "Artemiy Petroviç Volınskiy (Materialı Dlya Ego Biyografii 1711-1718)", *Russkaya Starina,* c. 5, Ocak-Haziran, Sankt Petersburg, s. 934-951.

YEŞİLOT, Okan (2014), *Şah'ın Ülkesinde Rus Çarı I. Petro›nun İran Elçisi Artemi Volınskiy'nin Kafkasya Raporu,* İstanbul: Yeditepe Yay.

ZEZYULİNSKİY, N. F. (1908), *Nerovnaya Borba. Volınskiy i Biron. Po Pervoistoçnikam,* SPb.: Moskva, Merkuşeva Yay.

Tarih_71.indd 876 18.04.2016 09:48:50